

Наостанок слід також зауважити, що надійний, справедливий, дійсно правовий порядок у адміністративно-правовій сфері і може бути забезпечений саме за умови правової законності, передусім у всіх напрямках діяльності держави, державних органів, посадових осіб. І в такому розумінні адміністративний правопорядок вже може виявляти себе як певною мірою і результат правозаконності.

Література

1. Оборотов Ю.Н. О персонализации права в эпоху постмодерна // Право XXI століття: становлення та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. / Під ред. В.І. Терентьева, О.В. Козаченка. – Миколаїв, 2006. – С. 24-26.
2. Аврутин Ю.Е., Кикоть В.Я., Сыдорук И.И. Правопорядок: организационно-правовое обеспечение в Российской Федерации. Теоретическое административно-правовое исследование. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – 456 с.
3. Яценко С.С. Уголовно-правовая охрана общественного порядка. Сравнительно-правовой аспект. – К., 1986.
4. Даньшин И.Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка. – М., 1973.
5. Еропкин М.И. Управление в области охраны общественного порядка. – М., 1965.
6. Серегин А.В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления. – М., 1975.
7. Бельский К.С. Феноменология административного права. – Смоленск, 1995. – 144 с.
8. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. – Х.: Эспада, 2005. – 840 с.
9. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. – М.: Статут, 1999. – 712 с.
10. Хайек Ф. Дорога к рабству // Вопросы философии. – 1990. – №11. – С. 122-134.
11. Коркунов Н.М. Общественное значение права. – СПб., 1898.
12. Баскин Ю.Я. Очерки философии права. – Сыктывкар, 1996. – 278 с.

УДК 340.15(477)“1917/1921”

М. Кравчук

СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ТА ЇЇ ВІЙСЬКОВИЙ ЗАХИСТ

Наукове дослідження українського державотворення не було б повним без об'єктивного висвітлення та повноцінного аналізу всіх основних суспільно-політичних подій в 1917–1921 рр., у тому числі й військового будівництва України. Опрацювання цього досвіду унеможливить повторення трагічних помилок нашого державотворення і стане в майбутньому запорукою недопущення мільйонних жертв крапих своїх синів і дочок і навіть втрати своєї вистражданої держави.

Передумовою актуальності поглибленого аналізу поставленої проблематики є також встановлення історичної правди тих подій і процесів, що повинне забезпечити право на достовірну інформацію суспільного буття – вищий чинник справедливості розвитку людства. У газеті «Факты и комментарии» історик-

науковець Людмила Гриневиц зауважує: «Чим більше документів з історії СРСР стає надбанням гласності, тим дедалі більше переконалися в думці, що радянська пропагандистська система була просто-таки фабрикою міфів. Події подавались у спотвореному вигляді, багато фактів і постатей замовчувались, більш того, у ранг хрестоматійних вводилися сповна видумані на кшталт подвигу 28-ми панфіловців. Виявляється, День Червоної, а відтак Радянської, Армії – також пропагандистська видумка» [16].

У цьому плані Я. Дашкевич стверджує, що «історія української стихії в чужих мундирах важко вловима, але без її вивчення картина не буде повною. Даний напрям досліджень представляють два взаємопов'язані нариси «Військове будівництво в Радянській Україні (1917 – початок 30-х рр. ХХ ст.)» та «Військове будівництво в Радянській Україні (кінець 30-х – 80-ті рр. ХХ ст.)» [5, с. 5].

На думку В. Румянцева, виявлення основних закономірностей державного будівництва в Україні в такий цікавий і складний період вітчизняної історії, як 1917–1922 рр., має велике науково-пізнавальне, історико-теоретичне і практичне значення. Причому повну картину українського державотворення, його позитивів і негативів можна отримати лише при комплексному дослідженні як національно-демократичних, так і радянських форм [23, с. 4].

З огляду на вищевказане, метою підготовки поданої статті є виявлення і детальний аналіз основних закономірностей затвердження радянської влади в Україні у зазначений період та її військового захисту, які є вагомими чинниками українського національного будівництва.

У сучасній історичній літературі поступово приживається запозичена із західної історіографії теза про те, що сутнісний змістовний початок ХХ ст. поклада Перша світова війна. Але треба відзначити, що до останнього часу ця війна, принаймні в історіографії на теренах колишнього СРСР, залишалася в тіні так званих Великої Жовтневої соціалістичної революції та Великої Вітчизняної війни» [13, с. 64]. Такої самої думки дотримується Р. Коваль, який стверджує, що «Перша світова війна в долі українського народу – це шанс пробудження, виведення зі стану рабської рівноваги, зупинення процесу асиміляції, злиття в «єдиному російському морі» [10, с. 25].

Отже, доречним буде визнання побудови радянської влади, яка змогла реалізуватись завдяки Першій світовій війні, важливим чинником державотворення України. Адже у той період існувало одночасно два державних утворення, які іменували себе українськими: УЦР – Радянська Україна, Гетьманат – УСРР, Директорія – УСРР.

Опрацювання вищевказаної проблеми є важливим для визначення і конкретизації повною мірою об'єкта і предмета дослідження визначеного періоду. У цьому плані буде цілком логічно відповісти на запитання: чи УСРР була Українською державою, а її збройні сили – українськими? При позитивній відповіді на це запитання вони мають стати об'єктом і предметом прискіпливої розвідки у плані дослідження Української держави та її Збройних Сил.

Аналіз сучасної української історіографії підтверджує активізацію розроб-

ки визначеного проблемного питання. Зокрема, цінними для нашого дослідження є праці І. Біласа, С. Бобровник, В. Вериги, В. Верстюка, В. Гончаренка, Л. Гриневич, Т. Гунчака, Я. Дашкевича, О. Дзюби, П. Дігтяря, В. Калиновського, Р. Ковалю, О. Копиленка, В. Кривоноса, О. Кузьминця, В. Кулика, В. Кульчицького, С. Кульчицького, В. Литвина, Т. Матвеевої, О. Мироненко, В. Мирошниченка, П. Музиченка, І. Нагаєвського, О. Реєнта, В. Репринцева, А. Рогожина, В. Румянцева, В. Савченка, В. Солдатенка, О. Субтельного, Б. Тищика, Б. Усенка, А. Чайковського, В. Чеховича, О. Шевченка, Є. Юрійчука, Б. Якимовича, Д. Яневського, О. Ярмиша та ін. [1].

Автори більшості сучасних навчальних видань з історії держави і права України намагаються критично й правдиво висвітлити процес становлення радянської влади в Україні [6]. З цього приводу В. Гончаренко вказує: «Події революції, громадянської війни та воєнної інтервенції посідають чільне місце в історії України, хоч оцінки їх неоднозначні. І це природно, адже йдеться про долю й існування цілих класів, верств населення – мільйонів людей. Останнім часом учені піддають науковому, критичному аналізу ці найзначніші і водночас трагічні події ХХ ст.» [9, с. 141]. Але необхідно зауважити, що до цього часу українською державною владою офіційно не визначено дату відродження Української держави на початку ХХ ст. (чи березень, чи грудень 1917 р.), юридичне закріплення та її правовий статус. За оцінкою Є. Юрійчука, «в абсолютній більшості праць названих радянських дослідників встановлення радянської влади подається як загальне благо для українського народу. Натомість не аналізується питання, ким і якими методами створювалися ради і радянська влада в Україні, не розглядається законність утворення та діяльність ревкомів і комбідів. Автори обійшли проблему легітимності встановлення радянської влади в Україні, її генези, участі українського народу в цьому процесі, не висвітлювалася роль у державотворенні зовнішніх сил. Загальнодекларативні політичні висновки не підкріплені архівними матеріалами» [28, с. 5]. Необ'єктивність, неповнота і неправдивість висвітлення процесу побудови радянської влади в Україні підтверджують багато видань.

Встановлення більшовицької (радянської)¹ влади в Україні мало свої специфічні особливості. До них необхідно віднести: по-перше, те, що переважну більшість населення України у той період складало селянство; по-друге, на території України проходив фронт Першої світової війни; по-третє, в Україні на той час набув великого розвитку національно-визвольний рух. Більшовики, при встановленні своєї влади, ці особливості змушені були враховувати.

Стосовно проблеми дослідження цього важливого етапу державотворення В. Литвин стверджує, що «особливості встановлення після жовтневого перевороту державної влади були такими, що цей відблиск упродовж десятиліть залишався таким же примарним, як полярне сяйво. Але він був органічно властивий радянській державності» [14, с. 188].

Таким чином, аналіз багатьох наукових розробок підтверджує актуальність і значимість проблеми функціонування радянської влади в Україні для сучасного державотворення, яка потребує окремого широкомасштабного опрацюван-

ня Українським інститутом національної пам'яті, створеного за розпорядженням Президента України.

Найбільш вдало висвітлено процес встановлення радянської влади в Україні в зазначений період у праці під загальною редакцією А. Чайковського. На думку авторів цього видання, повалення Тимчасового уряду, проголошення Другим Всеросійським з'їздом Рад у жовтні 1917 р. радянської влади в Петрограді різко змінило політичну ситуацію в Україні. Українська Центральна Рада, не підтримавши Тимчасовий уряд і водночас засудивши більшовицький переворот, тим самим не визнала легітимною владу Рад робітничих і солдатських депутатів у Росії. Така позиція Центральної Ради і, особливо, проголошення нею національної держави – Української Народної Республіки – підштовхнули більшовиків України (всі вони були членами Російської соціал-демократичної робітничої партії більшовиків – РСДРП(б), бо подібної української партії ще на той час не існувало) до активних дій щодо встановлення влади, аналогічної петроградській [8, с. 310].

На думку В. Румянцева, події розгорталися зовсім в іншому напрямі через непослідовну позицію більшовиків, які підтримували ідею української автономії до жовтня 1917 р., а після захоплення влади стали першими противниками політики Центральної Ради в національному питанні, а висунутий ними раніше лозунг про вільне самовизначення націй був цілком відкинтий [25, с. 29-77]. Не маючи змоги повалити Центральну Раду силою, більшовики шукали обхідні шляхи усунення її від влади. Форпостом боротьби проти УНР і Центральної Ради стала проголошена в грудні 1917 р. у Харкові Українська радянська республіка, під прикриттям якої більшовики почали наступ на Україну, що стало початком громадянської війни. Свою позицію В. Румянцев підтверджує доволі грубим антиукраїнським випадом наркома національних справ РСФФР Й. Сталіна наприкінці 1918 р.: «Достатньо пограли в уряд і республіку, досить, час припинити гру» [23, с. 22, 23].

Характеризуючи цей процес, В. Гончаренко зауважив: «Борючись проти Центральної Ради, більшовицькі організації докладали чимало зусиль для скликання Всеукраїнського з'їзду Рад, який би проголосив більшовицьку владу в Україні, створив Українську радянську державу і затвердив у ній диктатуру пролетаріату... Влада місцевих Рад – «влада знизу» – стала у такий спосіб перетворюватися на «владу зверху», привласнивши собі всі можливі повноваження. Відтак влада переходила від суспільства до держави, а в державі до партії більшовиків, які монополізували виконавчу і законодавчу владу. ...На цьому з'їзді були представлені 89 із понад 300 обраних Рад. Безперечно такий з'їзд не можна вважати легітимним... В Україні склалася своєрідна ситуація: більша частина України була підвладна Центральній Раді, а менша – радянському уряду» [7, с. 212-213].

У цьому плані автори спільного видання стверджують, що представники більшовицьких організацій і збільшовизованих Рад вийшли зі складу Української Центральної Ради, а після придушення військового повстання в Києві в ніч на 31 жовтня 1917 р. вдалися до непрямого усунення Центральної Ради від влади. На Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, солдатських і селянських

депутатів передбачалося реорганізувати Центральну Раду подібно до російського Центрального виконавчого комітету Рад. Така реорганізація давала змогу розчинити Центральну Раду в лавах робітничих, селянських і солдатських депутатів, створити на їх основі український радянський уряд і з його допомогою підірвати владу УНР зсередини, замінивши її радянською владою [8, с. 310].

За оцінкою О. Шевченка, під лозунгом «звільнення» України російські більшовицькі війська окупували її територію, включили до складу РРФСР і за рішенням ЦК РКП (б) створили „обласний» уряд України. Тобто шляхом агресії держави, що мала назву РРФСР, знищили незалежність Української держави – УНР. Створення Радянського уряду України мало за мету завуалювати агресію РРФСР. Уряд України не мав права самостійно вирішувати жодного важливого питання. Для об'єднання дій існуючих в Україні радянських органів з урядом Радянської Росії ЦК РКП (б) ще 19 грудня 1917 р. призначив надзвичайним комісаром України Г. Орджонікідзе, який зосередив у своїх руках всю повноту влади [9, с. 138-139].

В. Литвин з цього приводу зауважує, що, «спираючись на нечисленні в Україні ради робітничих і солдатських депутатів, більшовики прагнули встановити, як і в Центральній Росії, диктатуру однієї партії під виглядом цілком абстрактної «диктатури пролетаріату» [14, с. 189].

За оцінками О. Реєнта та І. Коляди, події, що розгорнулися наприкінці 1917 р. в Україні, були досить складними та суперечливими. Дві основні політичні сили вийшли тепер на терен політичної боротьби: соціальна та національна. Перша була представлена більшовиками, а друга – Українською Центральною Радою. Протистояння між ними протягом короткого часу набуло обвального характеру [22, с. 99]. За переконанням О. Юрченка: «Перші заходи до усунення Центральної Ради від влади й поширення на Україні встановленого в центральній частині російської держави советського режиму було зроблено через місцеві організації й осередки загальноросійської більшовицької партії, що по листопадовому перевороті стала пануючою політичною силою в російській советській республіці. Ці заходи проводяться в двох планах – легально-агітаційному й підпільно-змовницькому» [29, с. 123].

Відносно встановлення радянської влади в Україні О. Реєнт наголосив: «Більшовики, використовуючи політичні методи боротьби за владу в Україні, не забули і про збройну боротьбу... Озброєні артилерією, російські червоногвардійські війська захопили Харків. У розпалі боротьби за місто тут розпочав роботу з'їзд Рад Донецького та Криворізького басейнів. Саме сюди прибули більшовики-делегати, які залишили київський з'їзд Рад» [22, с. 102, 109].

Слід погодитися з думкою Т. Гунчака, який стверджує, що у 1917 р. більшовики України аж ніяк не могли вважатися політичними репрезентантами українського народу. По-перше, організаційно вони належали до РСДРП(б); по-друге, більшість їх складала неукраїнці. Коли ж 7 листопада більшовики перебрали владу в Петрограді, більшовики України відразу й недвозначно показали напрям своєї прихильності. «...А плани були ясні: за допомогою українського радянського уряду підірвати Українську Народну Республіку зсередини, а Цент-

ральну Раду розчинити у радах робітничих, селянських і солдатських депутатів. ...Більшовики України, члени Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків), аналогічної української партії на той час не існувало, виступили нічим іншим, як територіальною агентурою проводу більшовиків Росії, який використовував їх для здійснення їх планів» [4, с. 109, 117]. З цього приводу О. Юрченко підкреслює: «...зі слів активного учасника комуністичного партизанського руху влітку 1918 р., а пізніше і воєнних операцій проти УНР М. Щорса відомо, що з літа 1918 р. в районі Курська почалося формування групи війська Курського напрямку. Восени того самого року партизанські відділи почали робити напади по всьому фронті, а з першого листопада наступ повело регулярне советське військо» [29, с. 219-220].

За оцінкою В. Литвина, проголошення радянської України було прямо і безпосередньо пов'язане із забезпеченням «тріумфальної ходи Радянської влади». Маючи перед собою завдання «зібрати» імперію, що розпалася, більшовики прагнули нейтралізувати національно-визвольний рух проголошенням примарної радянської державності [14, с. 192].

Для більш повного вирішення основної проблеми поданої наукової розвідки, виходячи з наявності в неї різних державних утворень (УЦР, Гетьманат, Директорія, ЗУНР і УСРР), необхідно встановити правовий статус УСРР, визначити її український характер, здійснити правову оцінку, легітимність Української держави відповідно до методологічних засад дослідження, базових концептуальних підходів загальної теорії держави щодо визначальних відмінностей держави. У цьому плані необхідно зауважити, що однією з основних ознак держави є суверенітет держави, який є політико-юридичним виявом незалежності, недоторканості, неподільності та єдності влади і території [26]. Це політико-юридична властивість державної влади, яка означає її верховенство і повноту всередині країни, незалежність і рівноправність ззовні [24, с. 42].

Створення УСРР як формально суверенної держави було компромісом між українськими національними визвольними змаганнями та більшовицьким пролетарським великодержавництвом. УСРР була для Москви знярядям поневолення українського народу [12].

З цього приводу В. Румянцев стверджує: «Одночасне існування та непримиренні протиріччя між національно-державними утвореннями, орієнтованими на побудову незалежної української держави, та радянською державністю, мета якої полягала у збереженні фактично унітарної форми державного устрою колишньої Російської імперії, призвели до громадянської війни в Україні» [23, с. 11]. Ось тому при висвітленні процесу встановлення радянської влади в Україні важливою є наукова розвідка військового будівництва більшовиків у зазначений період, хоча ця проблема повною мірою не складає предмет нашого дослідження.

Тут доречним буде підкреслити, що вся антиукраїнська і великодержавницька політика, починаючи від уряду В. Ульянова-Леніна і практично до часу розпаду СРСР, базувалась на приховуванні істинних намірів щодо українського народу на незалежний від Росії розвиток. Але зростаючу національну свідомість українського народу, пробуджену революцією, потрібно було вважа-

ти. Тому виникла необхідність зробити так, щоб за великодержавні більшовицькі інтереси воювали самі українці в Україні, а представники інших національностей - на своїх національних територіях [11].

Аналіз архівних матеріалів підтверджує, що для оборони радянської держави планувалося створити нову, радянську військову організацію, оскільки стара армія за своїм призначенням і духом не могла стати оплотом нової держави. До того ж виснажена майже чотирирічною війною, вона перебувала у стані розвалу і стихійної мобілізації. Однак негайний розпуск старої армії був неможливий, оскільки німецькі війська могли в будь-який момент розпочати бойові дії. До створення нової, радянської армії функції захисту завоювань соціалістичної революції взяла на себе Червона гвардія. Найдоцільнішою формою перебудови старої армії стала її реорганізація шляхом «демократизації» армії в поєднанні з поступовою демобілізацією. В Україні Червона гвардія, яка на кінець грудня 1917 р. налічувала понад 40 тис. чол., була вирішальною силою в боротьбі за перемогу радянської влади проти української «буржуазно-націоналістичної» Центральної Ради та каледінщини.

З цього приводу Т. Матвеева вказує: «Червона гвардія в Україні, як і в Росії, спочатку формувалась при більшовицьких організаціях і до неї зараховувались переважно більшовики. Пізніше створення Червоної гвардії здійснювалось на підприємствах, в масових організаціях пролетаріату. ...Багато партій, рухів всіляко протидіяли формуванню Червоної гвардії та її озброєнню. ...Вони оголосили будівництво Червоної гвардії «пекельним задумом більшовиків» і вимагали об'єднання її з «народною» міліцією Тимчасового уряду» [15, с. 29].

Аналіз використаних джерел підтверджує, що правовий статус Червоної гвардії закріплювався у статутах та інструкціях. Вони в умовах двовладдя становили нормативну основу її організації та функціонування.

Оцінюючи правомірність радянського військового будівництва в Україні, Є. Юрійчук підкреслив, що «проголошення Раднаркомом Росії 2 листопада 1917 р. «Декларації прав народів Росії» стримувало уряд Росії від прямого втручання у справи України із застосуванням військової сили. Тому уряд РСФРР намагався надати військовим діям в Україні вигляду внутрішньої, громадянської війни, яку ведуть між собою два політичних табори: «буржуазна» Центральна Рада, з одного боку, і робітничо-селянський уряд в особі народних секретарів – з іншого боку» [28, с. 30].

29 грудня постановою ВУЦВК на базі 2-го Українського запасного полку В. Примаков, якому доручено організацію Червоного козацтва, утворив першу регулярну військову частину радянських військ в Україні для боротьби з Центральною Радою [2].

За матеріалами радянського енциклопедичного видання, в Україні на той час були сформовані й діяли: 1-а армія, об'єднання радянських військ, була створена в березні 1918 р. у зв'язку з наступом угорсько-німецьких військ із військових частин Румунського фронту і Одеського військового округу [17]; 2-а армія, що включала 5-й і 6-й Заамурські кінні полки, загін Г. Котовського, Китайський батальйон, 19-у і 164-у піхотні дивізії Південно-Західного фронту

і загін катеринославських робітників; 3-я армія, яка об'єднувала загони і частини, що обороняли фронт по річці Дністер; 4-а армія, що була сформована в середині березня 1918 р. на Полтавщині й основу якої утворювали загони, сформовані із солдатів Південно-Західного фронту, кінного червоного козацтва, Чехословацького важкого артилерійського дивізійного бронезагону; 5-а армія, яка була створена також всередині березня 1918 року із військових формувань, що діяли проти німецько-австрійських військ і військ Центральної Ради.

Детальна оцінка організації, структури, функціонування та самих назв підрозділів вищевказаних армій (якої в даній роботі, через її обмежений обсяг, не наведено) спонукає до висновку, що вони є військовими формуваннями більшовицької Росії.

Особливостями створення Червоної армії в Україні наприкінці 1918 р. – початку 1919 було те, що в умовах переходу від добровольчого комплектування до загальної військової повинності більшовики виробили програму створення масової регулярної, класової армії комуністичної держави. Робота з реалізації цієї програми розпочалася ще з листопада 1918 р., у період формування Реввійськрадою РСФРР у прикордонних з „нейтральною зоною» районах радянської Росії. Це підтверджує доповідна записка В. Антонова-Овсєєнка в Реввійськраду республіки «Про обстановку і найближчі стратегічні плани на Півдні (Україна, Дон)» 14 листопада 1918 р. У ній стверджувалося, що в Україні, „крім двох повстанських дивізій (3500 і 500 чол.), які направлені з Курська, існують у ряді міст партійні організації, здатні мобілізувати нам у підтримку значні маси бідноти» [3, с. 422-423].

До особливостей організації більшовицької армії також можна віднести специфіку діяльності військ на території України, виключність тактики та стратегії їхніх бойових дій, які вимагали і своєрідної підготовки. Такий вишкіл здійснювався на підставі спеціальних інструкцій. В одній із них вказувалося: «У місцях розквартирування військ виділити три особливих інспекторських підвідділи, за допомогою яких проводити подальшу підготовку частин. У ході занять особливу увагу рекомендувалось приділити вивченню: основ організації військової розвідки; роботи всіх засобів зв'язку; самостійних дій загону в різних видах бою, особливо нічні атаки, атаки на укріплені позиції, відбиття атаки кавалерії; організації охорони окремого загону в різній місцевості і в ході маршу та здобуття навиків у стрілковій підготовці і підривної справі. Такі частини планувалося використовувати в тилу противника як повстансько-розвідувальні і підривні загони» [18].

Отже, формування регулярної армії почалося з реорганізації військ Курського напрямку; вона збільшувалася за допомогою добровольців у міру просування військ на територію України. «Створюючи єдиний фронт з Радянською Росією, – вказувалося в наказі Центрального управління з формування і комплектування Реввійськради Української радянської армії, – всім начальникам формувань, інспекторам всіх родів військ при організації військових частин неухильно керуватись законоположеннями, а також штатами, табелями і правилами, затвердженими комісаріатом військових справ РСФРР» [27].

Наступним заходом у радянському військовому будівництві в Україні було впровадження Тимчасовим робітничо-селянським урядом України на своєму першому засіданні 28 листопада 1918 р. центрального органу військового управління - Військового відділу. У прийнятому 12 грудня 1918 р. більшовицьким урядом України «Положенні про військовий відділ» вказувалося, що в його функції входили розробка планів мобілізації, адміністративне і господарське керівництво частинами, які формуються в тилу, і курсами командного складу. Рішенням уряду УСРР 27 грудня 1918 р. на чолі військового відділу була поставлена колегія у складі голови Ф. Сергеева (Артема), членів П. Кіна і Т. Сурика [19].

Декретом № 4 від 30 листопада 1918 р. Тимчасового робітничо-селянського уряду України при Реввійськраді більшовицької армії в Україні був створений штаб на чолі з В. Ауссеном, який складався з відділів: оперативного, військових сполучень, забезпечення і політичного [3, с. 470].

Аналіз архівних документів та інших публікацій підтверджує, що все управління радянською армією УСРР у період її юридичного оформлення з 20 листопада 1918 р. до 1 червня 1919 р. здійснювалось через відповідні установи РСФРР, а Реввійськрада армії УСРР координувала і спрямовувала цю роботу за погодженням із вищевказаними інституціями.

Основні напрями й особливості військового будівництва в Україні детальніше вказані в пояснювальній записці [20], віднайденій у Російському державному військовому архіві. У ній стверджувалося, що загальне керівництво збройними силами і військовими справами Російської Федерації покладалося на центральний уряд РСФРР. Збройні Сили України, які входили до вищевказаної Федерації, підпорядковувались центральній владі РСФРР. Розуміючи значимість вирішення питань оборони урядом УСРР, від яких залежало саме існування республіки та проблеми мобілізації і всеобучу, які великою мірою стосувались інтересів всього населення, заборонялося доводити до відома уряду України інформацію про заходи і плани центральної військової влади РСФРР. Всі питання військового будівництва уряд України повинен був вирішувати під час безпосередніх контактів з військовими органами РСФРР.

У цей час розробляються й інші положення про військові органи, зокрема Положення «Про Радянську армію України», «Про Реввійськраду Української армії». Так, Положенням «Про Радянську армію України» регламентувався її правовий статус. Зокрема, у ньому вказувалося: Радянська українська армія є складовою частиною загальноросійської і на неї поширюються всі законоположення останньої; в оперативному відношенні вона підпорядкована головнокомандувачеві всіма збройними силами Російської республіки.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що, по-перше, вивчення та всебічна оцінка цих положень підтверджує: будівництво Радянської армії УСРР відбувалося під постійним контролем та при безпосередньому керівництві з боку органів влади РСФРР [21]. Таким чином, в Україні, як і в Росії, вводилась єдина організація більшовицьких військ, яка пройшла вишкіл та апробацію на фронтах РСФРР, і завдяки цим заходам і своїм якостям армія фактично стала знаряддям окупації однієї держави іншою.

По-друге, власний історичний досвід переконливо доводить, що існування будь-якої держави залежить від власних збройних сил. Адже без міцних боєдатних збройних сил жодна країна не лише не може гарантувати свого суверенітету, але й проводити незалежну міжнародну політику, в якій все ще вирішальну роль відіграє сила.

Дана стаття є сходиною, складовою масштабного дослідження проблем будівництва Збройних Сил України. Вона виконана у плані розробки теми наукового дослідження кафедри теорії держави і права «Розвиток держави і права України в 1917 – 1921 рр.», державний реєстраційний номер 0103U008046.

Література

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. – К., 1994; Бобровник С. Українська Радянська Держава // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра; Генеза, 1996; Верига В. Визвольні змагання в Україні (1914–1923). – Жовква: Вид-во Отців Василіан «Місіонер», 1998. – Т.1, Т.2; Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навч. посіб. – К.: Заповіт, 1997; Гриневич Л. Військове будівництво в Радянській Україні (1917 – початок 30-х років ХХ ст.); Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993; Історія українського війська (1917–1995) / Упоряд. Я. Дашкевич. – Л.: Світ, 1996; Кузьминець О., Калиновський В., Дігтяр П. Історія держави і права України. – К.: Україна, 2000; Кулик В. Українське самостійництво // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра; Генеза, 1996; Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Л.: Вид-во ЛНУ, 2000; Кульчицький С.В. Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР: до 1937 – Українська Соціалістична Радянська Республіка, УСРР) // Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-е вид., доопр. і доп. – К.: Генеза, 2001; Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920 рр.). – К.: Альтернатива, 2003; Литвин В. Радянський етап вітчизняної історії: до 80-річчя утворення СРСР і 85-річчя проголошення УРСР // Вісник академії правових наук. – Х., 2003. – № 2(33)-№ 3(34); Матвеева Т. А. Строительство Вооруженных Сил суверенной Украинской Советской Социалистической республики. – Х., 1991; Мироненко О. Перший Всеукраїнський з'їзд Рад і поступова втрата Центральною Радою ініціативи у вирішенні національного питання // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра; Генеза, 1996; Музиченко П. Історія держави і права України. – О.: Астропринт, 1998; Ресент О.П. Україна між світовими війнами (1914 – 1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. – К.: Школа, 2004; Рогожин А.Й. Военное строительство на Украине в годы гражданской войны и иностранной военной интервенции // Известия высш. учеб. заведений. – Х., 1965; Рогожин А.Й., Гончаренко В.Д., Страхов М.М. та ін. Історія держави і права України: У 2 ч. / За ред. акад. АПРНУ А.Й. Рогожина. – Х.: Основа, 1996; Румянцев В. Українська державність у 1917 – 1922 рр.: національно-демократична і радянська альтернативи: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Х., 1998; Савченко В.А. Дванадцять війн за Україну. – Х.: Фолио, 2005; Солдатенко В.Ф. Українська революція: Історичний нарис: Монографія. – К.: Либідь, 1999; Якимович Б. Збройні Сили України. Нарис історії. – Л., 1996; Яневський Д. Політичні системи України 1917 – 1920 років: спроби творення і причини поразки. – К.: Дух і літера, 2003.
2. Верстюк В. та ін. Україна від найдавніших часів до сьогодення // Хронологічний довідник. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 254; Примак В.М. И восходили маки красные: Очерки, статьи, рассказы. – К., 1987. – С. 14.
3. Гражданская война на Украине 1918 – 1920: Сб. док. и материалов: В 3 т., 4 кн. – К.: Наук. думка, 1967. – Т. 1, кн.1: Освободительная война украинского народа против немецко-австрийских оккупантов. Разгром буржуазно-националистической Директории. – 912 с.
4. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.

5. Дашкевич Я. Історія Українського війська продовжується // Історія українського війська (1917 – 1995) / Упоряд. Я. Дашкевич. – Л.: Світ, 1996. – 840 с.
6. Історія держави і права України / За ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Вентурі; Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2003; Історія держави і права України: У 2 т. / Кол. авт.: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін.; За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 2; Кузьминець О., Калиновський В., Дігтяр П. Історія держави і права України. – К.: Україна, 2000; Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – Л.: ЛНУ, 2000; Музиченко П. Історія держави і права України. – О.: Астропринт, 1998.
7. Історія держави і права України / За ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Вентурі, 1996. – 288 с.
8. Історія держави і права України / За ред. А.С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.
9. Історія держави і права України: У 2 т. / Кол. авт.: В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький та ін.; За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – К.: Ін Юре, 2003. – Т. 2. – 580 с.
10. Коваль Р.М. Повернення отаманів Гайдамацького краю. – К.: Діокор, 2001. – 288 с.
11. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (Організація, структура, штати): Історико-правове дослідження. – Івано-Франківськ – Коломия: Плай; Видавничо-поліграф. т-во «Вік», 1997. – С. 74; Кравчук М.В. Військове будівництво УСРР. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – С. 4.
12. Кулик В. Українське самостійництво // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра, 1996. – С. 412-415; Кравчук М. Військове будівництво УСРР. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – С. 4.
13. Литвин В. М. Україна: доба війн і революцій (1914–1920 рр.). – К.: Альтернатива, 2003. – 488 с.
14. Литвин В. Радянський етап вітчизняної історії: до 80-річчя утворення СРСР і 85-річчя проголошення УРСР // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2-3. – С. 170-192.
15. Матвеева Т.А. Строительство Вооруженных Сил суверенной Украинской Советской Социалистической Республики, декабрь 1917 – июнь 1919 г.: Историко-правовой очерк: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 1991. – 273 с.
16. Осипчук И. В поисках истины (23 февраля 1918 года стало праздником по недоразумению, а якобы состоявшееся в тот день сражения революционных солдат с немецкими войсками – миф сталинской пропаганды) // Факты и комментарии. – 2003. – № 35 (1340).
17. РДВА (Російський державний військовий архів). – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 20. -Арк. 1, 5; Гражданская война и военная интервенция в СССР // Энциклопедия / Гл. ред. С.С. Хромов и др. – М.: Сов. Энцикл., 1987. – С. 449; Антонов-Овсеенко В.А. Записки о гражданской войне. – Т. 2. – С. 33.
18. РДВА. – Ф. 103. – Оп. 1. – Спр. 520. – Арк. 22.
19. РДВА. – Ф. 25860. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 10.
20. РДВА. – Ф. 25860. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 32, 32 зв., 33.
21. РДВА. – Ф. 25860. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 15, 30, 30 зв., 31, 31 зв.
22. Реєнт О.П. Україна між світовими війнами (1914 – 1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. – К.: Школа, 2004. – 544 с.
23. Румянцев В.О. Українська державність у 1917 – 1922 рр.: національно-демократична і радянська альтернативи: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Х., 1998. – 50 с.
24. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. – 2-е вид.: Пер. з рос. – Х.: Консум, 2005. – 556 с.
25. Сталінізм в Україні: (Гене́за і наслідки): Пер. з англ. – К.: Смолоскип, 1995. – С. 29-77.
26. Теорія держави і права (опорні конспекти) / Авт.-упоряд. М. Кравчук. – К.: Атіка, 2003. – С. 23; Кравчук М. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2-е вид., змін. і доп. – К.: Професіонал, 2004. – С. 40, 43.
27. ЦДАВОУ. – Ф. 25860. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 10.
28. Юрійчук Є.П. Становлення і характер радянської влади в Україні. Історико-правові аспекти (1917 – 1922 рр.). – К.: ІЗМН, 1998. – 124 с.
29. Юрченко С. Українсько-російські стосунки після 1917 р. в правничому аспекті. – Мюнхен, 1971. – 210 с.